

Kapitel 9

Antirasismens ambivalens

En analys av samspelet mellan rasism och antirasism

Marta Cuesta
& Mia Liinason

Introduktion

Denna höst, år 2022, bevittnar vi hur en etnonationalistisk och höger-repressiv våg tar över Europa, samtidigt som en rasistisk regering väljs i Sverige. En regering som tilltalar ett nationellt ”vi” och motiverar sin ansvarslösa politik utifrån känslor av rädsla och utsatthet.

Medan den nyvalda regeringen sprider rasistiska fördomar om människor på flykt, intervjuas asylrättsexperten i tidningarna, som beskriver att regeringens förslag bryter mot svensk migrationslagstiftning. Regeringsförklaringen framställer Sverige som hotat av yttre och inre krafter, krafter som vill förstöra ”det svenska folkhemmets bärande bjälkar”, enligt statsminister Ulf Kristersson (2022:1). Regeringens tonläge är uppskruvat. Det framstår som att själva nationen står på spel när regeringen vill förankra sin politik i ”starka värderingar” som enligt statsministern (2022: 1) ska ”samla, inte splittra”. Trots att det redan är uppenbart vilka som kan, eller vill, samlas i denna politik, och trots att den svenska nazismen har blivit så starkt närvarande just detta år, med det nazistiskt motiverade mordet i Almedalen under sommaren, och med rapporter i internationella medier om Sverigedemokraterna som det största partiet i världen med nazistiska rötter, är det fortfarande möjligt att i regeringsförklaringen kalla till nationell samling. Det är som om själva orden har förändrat sin betydelse. Men den mer skrämmande insikten är att dessa ord reflekterar att en rasistisk världsbild har kommit till makten, som gör det möjligt för den nyvalda regeringen att underbygga sin politik genom hänvisningar till ett nationellt ”vi” som nu behöver samlas. Även om antirasismen känns smärtsamt avlägsen i denna stund, menar vi att det är i tider som dessa som antirasismen gör sitt mest föränderliga arbete.

Vi skriver dessa inledande reflektioner mot bakgrund av vårt intresse för att utforska samspelet mellan rasism och antirasism, och för att utveckla en bättre förståelse för antirasismens roll i detta samspel. Genom

erfarenheter och subjektiva relationer i mötet med rasism bygger antirasismen kunskaper om rasismens våldsamma skillnadsskapande, vilket stärker den antirasistiska aktivismen. Rasismen, i gengäld, präglas av förnekelse som leder till frånvaro av kunskap, den är ett slags förvaltande av okunskap, med ökat våld, exkludering och hierarkier som några av rasismens mer utbredda konsekvenser. Men om det stämmer att antirasismen på samma gång utmanas och stärks i mötet med rasism, vad innebär denna ambivalens för antirasismen som projekt, dess gemenskaper och visioner? Vi låter denna fråga löpa genom detta kapitel, där vi undersöker såväl rasismens natur och uttryckssätt som antirasismens karaktär och förståelse av rasism. Vi uppmärksammar hur antirasistisk kunskap och mobilisering av agentskap utvecklas genom visionen om en antirasistisk värld och hur det aktualiseras genom motstånd mot rasism, men också genom erfarenheter och kunskaper om att en annan värld är möjlig.

I kapitlets första del utgår vi från en närläsning av debatten under våren 2018 om den inställda filmvisningen av *Burka Songs 2.0* och efterföljande panelsamtal, genom att undersöka hur rasism rättfärdigas genom skillnadsskapande, där gränsdragningar skapar differentierande kategorier såsom ”oss” och ”dem”. Debatten om *Burka Songs 2.0* tar sin startpunkt i en ledartext i Göteborgs-Posten den 27/2 (Sonesson 2018) och pågår till den 30/4 samma år, då debatten ebbar ut. Diskussionen återuppstår i anslutning till en kommande planerad filmvisning i augusti 2018 och blossar även upp i samband med en dom i tingsrätten och ett överklagande i hovrätten 2021⁷³. Den period som undersöks i detta kapitel fokuserar endast på den inledande debatten, från februari till april 2018. Rättsprocessen i anslutning till den inställda filmvisningen och rättegångarna analyseras i denna volym av Maimuna Abdullahi i kapitlet ”Extremisering av motstånd och antirasistiska rörelers framtid” (se kapitel 10, Abdullahi). I vår analys av debatten om den inställda filmvisningen utforskar vi hur debatten ger utrymme för en (bräcklig) vit nationalism, utformad genom ett hierarkiskt skillnadsskapande och förankrad i ett rasistiskt system av över- och underordning. Vi lyfter fram hur hänvisningar till kommunens värdegrund, till demokrati och mänskliga rättigheter, tillåts rättfärdiga

73 I kapitlet ”Extremisering av motstånd och antirasistiska rörelers framtid” i denna volym, analyserar Maimuna Abdullahi rättsprocessen i anslutning till dessa rättegångar och utforskar rätten till det demokratiska samtalet och till demokratiska institutioner, se kapitel 10, Abdullahi.

exkluderingar och nedtystanden. Vi belyser hur en auktoritär form för styrande – genom känslor såsom rädsla och ett försvar för ”våra” rättigheter – riktar debattens fokus mot behovet av att skydda och försvara (det vita) samhället självt (Back 2012: 140).

I kapitlets andra del analyserar vi ett urval episoder från podcasten Raseriet. Här utforskar vi hur antirasismen bygger kunskaper genom mötet med rasism, och hur dessa kunskaper sprids genom aktivism och i relationer. I de episoder vi har valt ut för analys utvecklar vi frågor om interaktionen mellan rasism och antirasism, och våra analyser fokuserar på hur rasism normaliseras i samhället och kommer till uttryck i vardagen. Vi lyfter fram hur normalisering av rasism leder till rasifiering i kulturella representationer, och hur det i sin tur ger upphov till fördomar, rädsla och förnekelse. Vår analys visar även hur samtal om rasism, via ett antirasistiskt raseri, bidrar till kunskaper om kulturell appropriering och hur dessa kunskaper begripliggör appropriering som en strukturell form av rasism.

I kapitlets avslutande diskussion fokuserar vi på samspelet mellan antirasism och rasism genom att diskutera frågor såsom: i vilken utsträckning kan antirasism förstås som ett direkt svar på rasism, och på vilka sätt kan antirasism ses som en produktiv samhällsförändring i sig? Vad innebär samspelet mellan antirasism och rasism, och vad betyder det för det antirasistiska kollektivet och visionen om en annan värld att beskriva antirasismen som ett ambivalent svar på rasism?

Bakgrund

Arrangemanget *Burka Songs 2.0* – Film och samtal var tänkt att genomföras den 14 mars på Blå Stället i Angered som en del av förprogrammet till Europride 2018, organiserat av Göteborgs stad och en del av kommunens arbete för mänskliga rättigheter. I anslutning till visningen av filmen *Burka Songs 2.0*⁷⁴ planerades ett panelsamtal som skulle diskutera

74 Hanna Högsteds film *Burka Songs 2.0* (2017) inleds med att regissören Hanna Högstedt befinner sig i Paris, klär sig i niqab och sjunger den franska nationalsången på Champs-Élysées för att problematisera den då nyligen antagna franska så kallade burkalagstiftningen. Men något känns fel och Hanna avslutar aldrig filmen. Det misslyckade filmprojektet utvecklas till en djupare analys och en annan film, där Hanna samtalat med olika människor om islamofobi, trovärdighet, röst och vithetsprivilegier.

frågor om vem som kan tala för vem, vilka subjekt som anses trovärdiga och vilka som inte anses det.⁷⁵ Den 1 mars samma år annonserade dock kommunstyrelsen i Göteborg att de hade bestämt sig för att ställa in filmvisningen och panelsamtalet. Beslutet var ett svar på kritik som hade riktats mot kommunen från en ledartext i den lokala dagstidningen Göteborgs-Posten (Sonesson 2018). En vecka efter att beslutet annonserats, publicerade kommunstyrelsens ordförande Ann Sofie Hermansson den 8 mars ett öppet brev i kvällstidningen Expressen, där hon motive-
rade beslutet att ställa in evenemanget med argumentet att paneldeltagarna är extremister och att demokratin och Göteborgs stad behöver skydda sig själv mot "anti-demokratiska krafter" genom "nolltolerans mot extremism" (Hermansson 2018c).⁷⁶

Samtalspodden "Raseriet", av och med kusinerna Amie Bramme Sey och Fanna Ndow Norrby, sändes mellan 2016 och 2022 och följdes regelbundet av 12 000–15 000 lyssnare, men drog även fler lyssnare ibland, såsom till exempel under Black Lives Matter-protesterna (2020) då "antalet lyssnare ökade upp till 23 000" (intervju). Podden har kallats Sveriges största antirasistiska och feministiska podd (Andersson 2020), och de avsnitt som handlar om svart historia har haft allra flest lyssnare (intervju). Då "Raseriet" officiellt meddelade att podden skulle sluta sändas den 8 juni 2022, hade 233 avsnitt sänts en gång i veckan, via Spotify, som hade äganderätt på sändningen. Vid tiden för poddens start arbetade Amie som journalist på Aftonbladet och Fanna hade precis gett ut den uppmärksammade boken Svart kvinna (2017), som enligt bokens bakgrundsbeskrivning skildrar "svarta kvinnors" erfarenheter av sexism och rasism i sin vardag i Sverige. I stora drag följde poddens avsnitt en struktur där veckans händelser reflekteras av Amie och Fanna, men den innehöll också samtal med gäster eller reflektioner över brev från lyssnare. Formatet har varierat sedan början, till exempel att loggan byts ut från en svart karta av Sverige till ett porträtt/en bild, och mot slutet

75 SVT Nyheter 2018: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/filmregissoren-beklagar-att-goteborgs-stad-bojer-sig-for-kritik>, 14 augusti 2020.

76 Efter inlägg på sin blogg, där kommunstyrelsens ordförande pekar ut de två paneldeltagarna som extremister (se bl.a. Hermansson 2018b), polisanmälde paneldebattörerna Ann-Sofie Hermansson för förtal. Anmälan lades ned med motiveringen brist på tydligt samhällsintresse. Paneldebattörerna ansökte den 24/9 2018 om stämning genom ett enskilt åtal för förtal med hatbrottsmotiv.

är loggan en polaroidbild av Amie och Fanna som en övergångsbild till nästa period och deras nya podd. Konceptet har förändrats från att regelbundet sända varje vecka till att vissa avsnitt blir "veckans excellenta" eller att ett visst tema som "svarthistoria" sänds under en hel månad, samt att varje period sammanfattas innan sommaruppehåll och vid årets slut. Avsnittens fokus på innehåll varierade, men majoriteten av avsnitten förhöll sig till rasism i Sverige då och nu, från vardagshändelser till mer spektakulära skeenden. I vissa avsnitt sträckte sig samtalen utanför Sverige, bland annat genom samtal med gäster. Efter ett tag ändrades varje avsnitt till att avsluta med ett raseriets "raseri" som oftast har att göra med att svara på frågor från lyssnaren. Ordet "raseri" kanaliserar ilskan mot normalisering av rasism i Sverige. Enligt Amie och Fanna belyste normaliseringen av rasism "white fragility" ("vit skörhet"), det vill säga, hur rasism reproduceras via förnekelse av rasism och vithetshegemonier. I vår analys blir denna förståelse av rasismens förnekelse betydelsefull för att fånga antirasismen som ett kunskapsbyggande projekt, som kan existera i sin egen rätt. Vi diskuterar detta mer djupgående under kapitlets gång.

Material och metodologi

Antirasismen som metod bygger på kollektiva kunskaper om rasism och bär en vision om social förändring. Genom att lyfta fram aktioner och röster där olika rasistiska uttryck görs synliga, och hur rasistisk förnekelse leder till okunskaper (Althusser 1967) – från den vita nationens exkludering och hegemoniska anspråk, till dess exotifiering och appropriering – vill vi i detta kapitel bidra till den antirasistiska visionen om en annan värld. Vi gör det genom att lyfta fram antirasistiska röster som synliggör rasismen som system, och som bygger antirasistiska kunskaper genom erfarenheter av möten med rasism, och vi synliggör hur vithetsrasism, i mötet med antirasism, försöker försvara sin förnekelse genom exkludering och inkludering, differentiering och hierarki.

För att utforska samspelet mellan rasism och antirasism i materialet har vi använt multi-situerad etnografi, en metod som uppmärksammar det stora i det lilla. I syfte att fånga en logik eller ett samspel mellan enskilda delar, har vi följt spår och tagit fasta på samband i materialet,

och därifrån sökt fånga rasismens och antirasismens gränser, såväl som dess fokus. Multi-situerad etnografi går ut på att spåra rörelser i komplexa kulturella sammanhang, med utgångspunkt i en grundläggande förståelse av problemet som undersöks, något som under studiens gång kan visa sig vara högst föränderligt. Vi har "följt konflikten" som en strukturerande princip för att undersöka samspelet mellan rasism och antirasism, och vi har undersökt oenigheter omkring ras, etnicitet och inkludering/exkludering över olika samhällsarenor i en analys av arbete med mänskliga rättigheter i en svensk kommun samt gräsrotsaktivism i civilsamhället.

Vårt material inkluderar text, bild och ljud. Kapitlets första del, analysen av debatten omkring *Burka Songs 2.0*, undersöker inlägg i nyhetsmedier och sociala medier (debattartiklar, ledartiklar, nyhetsartiklar samt bloggposter). Kapitlets andra del analyserar ett urval av avsnitt från podcasten *Raseriet*, som finns tillgänglig via digitala strömningstjänster. För att samla materialet har vi använt online-etnografi (Hine 2015) och podcast-etnografi (Poletti Lundström 2021). Vi har rört oss mellan online- och offline-världar, en rörlighet som har utvecklat vårt etnografiska fält som en process, snarare än en avgränsad plats, genom vår ambition att "följa konflikten" (Hine 2015). I fallet med podden har vi uppmärksammat formatets interaktiva dimensioner, som ett spontant och föränderligt samtal, och närmat oss materialet som en rörlig plats för fältarbete. Vi undersöker till att börja med debatten om den inställda filmvisningen *Burka Songs 2.0* i Göteborgs Stad. I materialet följer vi kopplingar mellan slöjan och rädsla för extremism, och spårar hur dessa knyts ihop med försvar för kvinnors rättigheter och demokrati. Sedan analyserar vi material från podcasten *Raseriet*. Genom att följa reflektioner kring vithetens normalisering ur ett strukturellt perspektiv studerar vi rasifiering genom skildringar av ras, etnicitet och inkludering/exkludering, men också hur raseriet kan tolkas som en typ av folkbildningsaktivism, vars reflektioner blir kunskapsbyggande och frammanar en vision om en rättvisare medmännisklighet.

Rent konkret gick vi tillväga enligt följande: Mia gick igenom alla inlägg i tidningar och på sociala medier i anslutning till den inställda filmvisningen av *Burka Songs 2.0* mellan februari och april 2018, och gjorde

sedan ett snävare urval av texter för närläsning. Urvalet baserades på vårt intresse för att undersöka det sätt på vilket samspelet mellan hänvisningar till slöjan som symbol (för våld, kvinnoförtryck och i förlängningen extremism) och återopande av kommunens värdegrund – det vill säga, hänvisningar till demokrati och mänskliga rättigheter – kom att rättfärdiga beslutet att ställa in filmvisningen. Genom närläsning av de utvalda texterna fokuserar vi på detaljer, såsom ord och fraser, liksom även hur texterna samverkade med varandra och med befintliga diskurser (Lukic och Sánchez Espinoza 2011). I enlighet med vår ambition att belysa den kontextuella och historiska specificitet som präglar alla läsningar, analyserade vi materialet från en kritisk standpunkt. Kapitlets första del fokuserar på två teman: (i) formandet av en vit nationalism; och (ii) vithetens normalisering. För diskussionerna i kapitlets andra del, följde Marta podden Raseriet, och inlägg på Instagram (från början Facebook), samt genomförde en intervju med Amie och Fanna (september 2021) för att få en djupare inblick i sammanhanget kring podden. Till att börja med lyssnade Marta igenom poddens alla avsnitt på ett ostrukturerat sätt, hon utgick därefter ifrån avsnittsrubrikerna för att skapa sig en bild av poddens utveckling från start, och för att söka efter en organiserande princip och tematik för analysen. Vi valde ett urval episoder för närläsning/lyssning och lade fokus på aktionen ”Därför kommer vi inte längre att prata med vita journalister om rasism” (avsnitt #178) och ett tiotal andra avsnitt under samma period, där frågor om interaktionen mellan rasism och antirasism utvecklades på ett mer ingående sätt, samt utvalda avsnitt där Amie och Fanna pratar om folkbildning vid poddens start. Ifall podden startade som en mångfasetterad kritik mot tröttheten på att bli stereotypifierad som ”svarta personer” i vardagen, som en kritik mot provocerande mediedebatter, och som en protest mot överrepresentationen av vita personer inom mediebranschen i Sverige, tolkar vi nu podden som en antirasistisk folkbildningsaktivism, ett fokus i podden som blivit tydligare under åren. Kapitlets andra del undersöker två teman: (i) strukturell rasism och vithetsnorm; samt (ii) ilska och ambivalens som folkbildningsaktivism. Avslutningsvis diskuterar vi antirasismens ambivalens och dess särställning i förhållande till rasism.

Teoretiska utgångspunkter

Såväl vithet som svarthet kan förstås som levd erfarenhet, även om vithet sällan står i fokus för analyser av makt. Trots att vita människor rasifieras på liknande sätt som män(niskor) kategoriseras enligt kön, betraktar vita ofta sig själva som neutrala (Frankenberg 1993). Samtidigt är vithet en egenskap som ger strukturella fördelar (Dyer 1997). Själva frånvaron av att begreppsliggöra vithet i termer av ras och etnicitet leder till en sorts normalisering av vithet – konstruktionen av vithet som norm – som kan föra med sig att strukturella ojämlikheter reduceras till och uppfattas som individuella skillnader, medan den exkluderande mekanism som följer av att vithet har gjorts till grund för tillhörighet förblir osynlig (Liina-son 2021; Dyer 1997; Frankenberg 1993). I det här kapitlet vill vi sätta fokus på hur hierarkier och dominans kommer till uttryck genom sådana samverkande rasifierings- och normaliseringsprocesser, och uppmärksamma hur vithet reproduceras genom förnekelse, det vill säga, genom att underlåta att begreppsliggöra vithet i termer av ras och etnicitet, och genom att förneka det sätt på vilket rasifiering och rasism uppstår genom hierarkiska skillnadsskapande mekanismer. Därför betonar vi i vår förståelse av rasifieringens uppkomst både rasformationers historiska specificitet, och deras interaktiva förmåga att samverka med andra kategorier, såsom exempelvis genus och religion, och deras samspel med olika, specifika och överlappande, kulturella, sociala, ekonomiska och politiska strukturer. Kategorin ”ras” beskriver inordnandet av individer i specifika kulturella formationer, deras produktion och reproduktion, liksom ifrågasättandet av dessa, genom historiska och nutida skeenden såsom kolonialism, slaveri, imperialism och fascism, och hur dessa kulturella formationer fungerar som princip för social organisering (de los Reyes 2011; Mulinari 2003). Begreppet rasifiering sätter fokus på hur sociala praktiker och konkreta handlingar, normer, tillskrivningar och föreställningar om ras, fungerar som särskiljande mekanismer, som utövas genom aktioner, processer, handlingar och kategoriseringar (Molina 2015).

Antirasistiska forskare har visat hur rasistiska kulturer har rangordnat mänsklig olikhet på en skala från de villkorligt inkluderade till de hatade, exkluderade, de som måste hållas på avstånd (se bland andra Back, Sinha

& Bryan 2003). I dag är migrationserfarenheter ett centralt inslag i rasifieringsprocesser, tillsammans med hudfärg och andra fenotypiska drag, liksom diverse kulturella kännetecken, såsom till exempel slöjan eller turbanen (Mulinari & Neergaard 2017). Det skapar en mångfasetterad bild av rasifiering som princip för social organisering, samtidigt som koloniala former av rasism fortfarande i dag uttrycks inom dess ramverk. Antirasistiska forskare betonar att vi behöver uppmärksamma de nya krafter som splittrar, rangordnar och organiserar – inte minst det faktum att olika minoritetsgrupper tilldelas olika positioner som avspeglar olika grader av tillhörighet inom vad som skulle kunna kallas för en ny typ av tillhörighetens politik (Back, Sinha & Bryan 2012; Yuval-Davis 2011). Också i en svensk kontext återfinns en sådan hierarki, som uttrycker sig genom olika typer av rasifierad differentiering av migranter och deras barn (Hübinette & Tigervall 2009; Mulinari 2015), liksom afrosvenskar (Mångkulturellt centrum 2014), på samma gång som en svensk rasregim fortfarande uttrycker en historiskt grundad rasism gentemot judar, romer och samer (Sältenberg 2022).⁷⁷

Vår utgångspunkt i det här kapitlet är att rasifieringsprocesser inte kan utforskas som något avgränsat eller oberoende fenomen, utan bör förstås som en del av en bredare social formation. Med inspiration från Franz Fanon (1967) och Linda Alcoff (1999) uppfattar vi rasifiering som process och agentskap. Rasifiering kommer till uttryck i både mellanmänskliga relationer, kulturella processer och sociala strukturer. Det bottnar i klassifikationssystem som baserar sig på rasifieringsprocesser, och återfinns även hos sociala rörelser och diverse aktörer som utmanar dessa klassifikationer (Mulinari & Neergaard 2017; Molina 2015). Genom Fanons (1967) och Alcoffs (1999) fenomenologiska förståelse av ras belyses raskategoriernas rörliga karaktär, deras fluiditet. Både Alcoff och Fanon ställer kroppen i centrum för sin förståelse av rasism (1967, 1999). Även om rasklassificering sker genom perception av hudfärg och fenotypiska drag, beskriver Alcoff att dessa perceptioner bygger på särskilda (koloniala) kunskapssystem vars hierarkiska uppdelningar formade en social, ekologisk och kosmologisk struktur av över- och

77 Kopplingarna till extern kolonialism lyfts fram men beskrivs i Sverige som svagare än i de klassiska kolonialmakterna (Mulinari & Neergaard 2017).

underordning (Lugones 2010). Fanon länkar kolonialismens historiska våld till samspelet mellan psyke och kropp. Han anammar begreppet rasifiering som en våldsamt process inom vilken vissa kroppar och psyken konstrueras, samtidigt som han visar hur genus och sexualitet placeras i centrum för dessa klassificeringssystem (1967).

Som startpunkt för rasifiering, förstår vi rasism som en ideologi med materiella effekter. Utifrån föreställningar om skillnader mellan människor – biologiska, fysiologiska, religiösa, etniska – skapar rasismen hierarkier mellan grupper (Mulinari 2015). Rasism är ett strukturellt fenomen som delar upp grupper av människor utifrån föreställningar om skillnad, och skapar sociala hierarkier utifrån dessa uppdelningar. Rasismen ger högst kännbara konsekvenser i lokala och globala maktförhållanden, vilket har skett genom århundraden och fortsätter än i dag (Molina 2015). Rasismen är föränderlig, och ytterst en del av ett brokigt politiskt ideologiskt projekt, som genom skillnadsskapande, hierarkier och exkluderingar strävar efter att bibehålla och stärka vithet som kategori och supremati (överhöghet).

Inom ett rasistiskt system kan affekt fungera som en sorts ekonomi, som sprids genom cirkulation. Sara Ahmed (2004) beskriver hur en rädsla för det främmande kan sprida sig i ett samhälle utifrån en idé om skillnader mellan grupper. Här kan rädslan för ”dem” – de främmande, de som inte är som ”vi” – stödja konstruktionen av ”dem” som orsaken till ”vår” rädsla. Känslan av rädsla kan på så sätt knyta vissa människor närmare varandra samtidigt som andra människor hålls på avstånd med stöd i ett rasistiskt grundat skillnadsskapande. I vår analys tar vi även fasta på Jasbir Puar (2007) diskussion om hur rädsla kan uppstå genom associationer mellan kroppar och objekt, och utforskar hur associationer mellan slöjan och rasifierade kroppar väckte en rädsla för ofrihet och våld, som på kort tid eskalerade till en rädsla för att associeras med extremism och förstärkte behovet av att försvara ”vår” frihet och ”våra” rättigheter. Vi diskuterar hur dessa dynamiker slutligen leder till en (åter)normalisering av vithet. I historisk kontinuitet med kolonialismen och en västerländsk imperialistisk historia kan behovet av att skydda ”våra” rättigheter också sträcka sig bortom ”vår” grupp. I analysen nedan tar vi fasta på det performativa draget i debatten, där en vit

nationalism, genom ett hierarkiskt skillnadsskapande mellan ”oss” och ”dem”, kom att normaliseras. Vi diskuterar hur dessa maktdynamiker samspelar i skapandet av ”rätt sorts” subjekt som bör räddas (Kehl 2018; Puar 2007). Sammantaget diskuterar vi hur förnekelse av vithet som överordnad kategori kan uttryckas, populariseras och etableras.

Till skillnad från rasismens makrostrukturella karaktär uppfattar vi antirasism som ett fenomen på mikronivå, som grundar sig på erfarenheter, relationsbyggande och handling. För att uppnå social förändring utvecklar antirasistiska aktivister en motståndsmedvetenhet som låter dem röra sig mellan olika ideologiska positioneringar, och utveckla olika typer av motståndstaktiker i ett föränderligt svar på rasismens mångfasetterade och föränderliga karaktär, såsom exempelvis infiltration, reformism, separatism, universalism och så vidare (Sandoval 2000). Grupper som förstår maktens föränderlighet utvecklar en särskild form av motståndsmedvetenhet som innebär en förmåga att röra sig mellan olika ideologiska positioneringar. Förankrad i dekolonial teori bottenar en motståndsmedvetenhet i insikten att ingen av de nu existerande ideologiska positionerna kan erbjuda den slutgiltiga eller mest framgångsrika metoden mot förtryck – på grund av maktens föränderliga karaktär (Liinason & Cuesta 2016). De som utvecklat en sådan motståndsmedvetenhet formar en taktisk subjektivitet och en koalitionspolitik som förändras beroende på de former av makt som står i centrum för varje specifik kamp, i en rörlig och mångfasetterad praktik där olika ideologiska positioner kombineras och därmed också överskrids. I vår analys av podden Raseriet beskriver vi antirasistisk aktivism som en typ av folkbildning. Genom att finnas på olika platser, i populära och utåtriktade sammanhang, liksom på mer vardagliga och dolda platser, skapar den antirasistiska aktivismen social förändring.

Vit nationalism

I debatten om *Burka Songs 2.0* mobiliserades en önskan om att rädda och hjälpa muslimska kvinnor, genom hänvisningar till ”extremism” och ett upprop för en nolltolerans mot extremism. Paradoxalt nog genomfördes detta genom att två muslimska kvinnor förbjöds från att tala och genom att krav på en dekolonisering av debatten avvisades. Startskottet

för debatten var en ledartext i den lokala dagstidningen Göteborgs-Posten, en tidning vars inriktning beskrivs som ”oberoende liberal” men som under snart tio år har präglats av en högervridning med stark närvaro av socialkonservativa och xenofobiska inslag. Ledartexten, skriven av Jenny Sonesson (27/2 2018), inleds med tre konstateranden: (i) att det inte medverkar någon ” trovärdig kritiker” av slöjan i paneldebatten efter visningen av *Burka Songs 2.0* (ii) att filmvisningen sker inom ramen för Europride och (iii) att den sker som en del av kommunens arbete för mänskliga rättigheter. De två paneldeltagarna, menar Sonesson, ”relativiserar hedersförtryck och likställer bekämpning av terrorism med rasism”. Mot bakgrund av dessa påståenden framhåller hon att det vore ”på sin plats om någon som motsätter sig det patriarkala förtrycket slöjan utgör får komma till tals” i en debatt om ”slöjförbud och den franska lagstiftningen”. Den 1 mars samma år meddelade Göteborgs Stad att de ställer in filmvisningen, med hänvisning till att de inbjudna gästerna ”inte är tillräckligt allsidiga” (Håkansson 2018a). Beslutet om att ställa in filmvisningen motiverade kommunstyrelsens ordförande med att man inte ska ”dalta ... med extremister” och att Göteborgs stad har ”en nolltolerans mot extremism” (Hermansson 2018a; Lorenzoni 2018).

I debatten som följde uttrycktes kritik av evenemanget i media och från olika politiska håll. Företrädare för Liberalernas kvinnoförbund L-kvinnor⁷⁸ kritiserade kommunledningens långsamma agerande och skrev: ”Istället för att försvara alla kvinnors frihet bildar vänstern en ohelig allians med islamisterna som vill påtvinga andra sin extrema tolkning av islam” och att ”[b]urkan kommer alltid vara en symbol för kvinnoförtryck oavsett vilket perspektiv man tittar från” (Avci & Nilsson 2018). Även kritik mot beslutet att ställa in evenemanget kom till uttryck, från bland annat kulturskribenter, ledamöter i Göteborgs Stads hbtq-råd och Göteborgs rättighetscenter. I ett öppet brev till Göteborgs Stad skrev filmens regissör att Göteborgs Stads beslut grundade sig på felaktiga uppgifter. Enligt regissören skulle samtalet handla om ”tolkningsföre-

78 Kommunledningen 2014–2018 utgjordes av ett minoritetsstyre, med 20 mandat vardera till S och M [https://sv.wikipedia.org/wiki/Göteborgs_kommun#Mandatfördelning_i_Göteborgs_kommun_valen_1970-2022](https://sv.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6teborgs_kommun#Mandatf%C3%B6rdelning_i_G%C3%B6teborgs_kommun_valen_1970-2022)

träde och vem som kan tala för vem, vem som anses trovärdig och inte” (Håkansson 2018b). I sitt svar på kritiken skriver kommunstyrelsens ordförande flera inlägg på sin blogg, där hon beskriver de två tilltänka paneldeltagarna som ”extrema röster” (Hermansson 2018b) och vidmakthåller att ”skattepengar inte [ska] göda extremism”:

Om vi inte tar kommandot och börjar pressa tillbaka extremismen kommer ännu mer folk i utsatta områden att få sin frihet begränsad. Unga människor – särskilt kvinnor kommer att få sina liv devalverade. (Hermansson 2018c)

Även om inte debatten handlade om terrorism, präglades debatten av en underliggande rädsla för terrorism och ofrihet. I försvaret av frihet mot extremism förenades debattörer från olika politiska läger med målsättningen att ”förbättra situationen för utsatta kvinnor” (Hermansson 2018e). Puar (2007) skriver om smittsamma kroppar, att rädslan för smitta fungerar som en sorts biopolitik där den rasifierade beslöjade kroppen blir föremål för uppmärksamhet, utfrågning, identifikation och uteslutning. Genom att fråga ”Vad och vem blir berörd av den här kroppen? Vad gör den här kroppen?” kan vi uppmärksamma hur ord som extremist och hedersförtryck knyts till beslöjade kroppar, och beslöjade kroppar associeras till ofrihet, genom upprättandet av en metonymisk närhet mellan orden. I debatten om Burka Songs fungerade det att knyta ihop ord såsom ”slöja”, ”hedersförtryck” och ”extremist” därför att dessa ord redan tidigare hade framträtt intill varandra, inte minst i debatter om kampen mot terrorismen. Ju oftare ord står intill varandra på detta sätt, desto starkare blir kopplingen mellan dem (såsom kniv associativt hänger ihop med gaffel). Till slut blir kopplingen så stark att orden skulle kunna bytas ut mot varandra, därför att orden bär på hela eller delar av samma betydelse. Debatten om den inställda filmvisningen utnyttjade på detta vis en redan existerande associativ närhet mellan slöjan, extremism och hedersförtryck, men kom också att förstärka dessa kopplingar, genom hänvisningar till slöjan som en symbol för ofrihet, till kvinnor som skyddsvärd kategori och mänskliga rättigheter som ett värde att försvara. Ett ”dom och ett ”vi” mejslades fram i debatten. Detta var ett ”dom” – extremisterna – som växte fram genom metonymiska

associationer mellan slöjan, extremism och hedersförtryck, där de som inte delade bilden av kopplingarna mellan slöjan och ofrihet i debatten ansågs försvara extremism och hedersförtryck. Oviljan att bli infångad i denna smittsamma association formade ett "vi" som drog en gräns mot extremism, det var ett "vi" som fördes samman i rädsla.

Känslan av rädsla underblåste vikten av att vidta åtgärder, och för att hålla rädslan i schack och upprätthålla stadens trygghet måste en gräns dras. I sin beskrivning av hur affekt fungerar som en form av ekonomi, som ackumuleras genom cirkulation, diskuterar Sara Ahmed (2004) hur rädslan upprättar en olikhet mellan "oss" och "dom" genom att konstruera "dom" som orsaken till, och rättfärdigandet av, "vår" rädsla. Genom en associativ glidning i debatten mellan slöjan, ofrihet, kvinnoförtryck, patriarkala kulturer och hedersvåld uppstod möjligheten att dessa kroppar som "ser muslimska ut" skulle kunna vara motståndare till kvinnors rättigheter och extremister. En känsla av rädsla, och en rädsla för att själv associeras med extremism, väckte behovet att försvara "vår" frihet och markera en gräns mot ett "externt" hot. Bilderna på kroppar med heltäckande slöja som illustrerade några av inläggen i debatten förstärkte dessa rasifieringsprocesser genom glidningar mellan "ett muslimskt utseende" och kvinnoförtryck, extremism, våld och terror (se bl.a. Håkanson 2018a; Avci & Nilsson 2018). Även om anklagelserna om paneldeltagarnas kopplingar till extremism kritiserades för att vara grundlösa (Olausson 2018), fungerade talet om extremism därför att det skapade en rädsla som kunde fästa vid dessa beslöjade kroppar som skräckinjagande.

Samtidigt stärkte hänvisningarna till slöjan som en symbol för ofrihet och kvinnoförtryck en bild av muslimska kvinnor som offer för en patriarkal kultur. Detta kom till uttryck i flera debattinlägg, och tydligast i L-kvinnornas inlägg (Avci & Nilsson 2018), där de skriver att:

Istället för att stå upp för kvinnors frihet i utanförskapsområdena legitimerar Göteborgs stad, genom det här evenemanget, det plagg som extremisterna använder för att förtrycka kvinnor. [...] Istället för att arrangera seminarium om burkan vore det mer lämpligt att

Socialdemokraterna i Göteborg liksom regeringen tog sig an den verkligt viktiga uppgiften, nämligen att försvara alla kvinnors frihet.

Nationalismen som ett skydd av vita kvinnor och deras rättigheter fångas i begreppet "femonationalism" (Farris 2017), som beskriver hur ett nationalistiskt ramverk i Västeuropa i dag växer fram genom ett samspel mellan historiskt förankrade ideologiska föreställningar om "kvinnor som bärare av nationen", och en nutida mobilisering av kvinnors rättigheter och jämställdhet. Inom detta ramverk, noterar Sara Farris (2017), används kvinnors rättigheter på ett sätt som förenar politiska aktörer som annars kan stå långt ifrån varandra politiskt – högerextrema nationalisterna, nyliberala politiker, kvinnoorganisationer och jämställdhetsbyråer. I syfte att föra fram sina egna politiska målsättningar om att genusrelationer i väst är mer avancerade än i icke-väst och måste läras ut till muslimska kvinnor så att de inte faller offer för patriarkala kulturer, stigmatiserar dessa aktörer muslimska män och islam i allmänhet, som i debattens ytterkanter beskrivs som en "våldsförespråkande", "kvinnofientlig" och "antidemokratisk" religion (Världen idag 2023). Också i debatten om *Burka Songs* 2.0 förenades debattörer från olika politiska inriktningar – högerpopulister, nyliberaler och jämställdhetsförespråkare – i sitt gemensamma förespråkande av att ställa in evenemanget, med hänvisning till vikten av att försvara kvinnors frihet, som beskrevs vara hotad av en "extremism" som finns i "utsatta områden" och som särskilt begränsar "unga människor" och "kvinnor" (Hermansson 2018c). Genom att peka på förekomsten av "extremism" rättfärdigade dessa debattörer samstämmigt nödvändigheten av att ställa in evenemanget med hänvisning till behovet av att försvara "alla kvinnors frihet" gentemot ett "patriarkalt förtryck" och "en extrem tolkning av islam" (Sonesson 2018; Avcı & Nilsson 2018). De argument som fördes fram i debatten och som syftade till att försvara muslimska kvinnors frihet och rädda dem från att bli passiva offer för "sin" kultur – och som i debatten om *Burka Songs* resulterade i ett förbud för dessa kvinnor att själva tala offentligt – var dock inte nya.

Medan associativa kopplingar mellan slöjan, kvinnoförtryck, extremism, våld och terror gav upphov till formandet av ett "dom" att ta avstånd ifrån, präglades debatten av en frånvaro av reflektioner kring vita per-

soners tillhörighet till det ”vi” som formades genom avståndstagandet. En närmare granskning av detta ”vi”, och de värden som försvarades under hotet från denna påstådda muslimska extremism, ger vid handen att detta ”vi” präglades av en vit, kristen-sekulär, frihets- och rättighetskämpande nationalism och patriotism, som förnekade att detta skulle vara frågan om islamofobi, eller antimuslimsk rasism, och i stället hänvisade till behovet av att skydda ”vår” frihet och ”våra” rättigheter från ofrihet, våld och extremism. Önskan att frigöra muslimska kvinnor från våld och förtryck motiverades med hänvisning till betydelsen av att försvara tryggheten och friheten i vår stad. På så sätt upprättades kopplingar i debatten till en bredare västerländsk imperialistisk historia som innehåller flera liknande exempel på ”en civiliserande och emanciperande mission i syfte att frigöra koloniserade kvinnor” (Farris 2017: 76). Postkoloniala forskare har beskrivit denna historia som präglad av en form av omsorgsrasism, där uppfattningen att koloniserade kvinnor var offer för patriarkalt våld rättfärdigade den västimperialistiska dominansen över koloniala subjekt (Narayan 1995). En sådan typ av omsorgsrasism fyllde en viktig funktion i försvaret för kolonialismen. En liknande omsorgsrasism kom till uttryck i debatten om Burka Songs, då försvaret av kvinnors rättigheter användes för att motivera tystandet av muslimska kvinnors röster och krav på dekolonisering i den offentliga debatten. Samtidigt plockades nationalistiska, patriotiska och imperialistiska idéer, fragment och spår från det förgångna upp i en ny kontext av nyliberalism, islamofobi och antimuslimsk rasism. Några debattörer påminde om att Burka Songs 2.0 presenterades som en del av arbetet inför Europride. Till exempel skrev ledaren i Göteborgs-Posten (Soneson 2018) att: ”Europride handlar trots allt ändå om normkritik, och vilken norm begränsar fler kvinnor i världen än att de måste skyla sig i offentligheten för mäns blickar?” i Expressen skrev Gulan Avcı och Maria Nilsson (2018) att:

Ännu mer problematiskt är att Göteborgs stad bjöd in till ”Burka songs” som en del av sitt arbete med Europride [...]. Priderörelsen handlar om att varje människa få vara stolt över sig själv oavsett sexuell läggning. Att då anordna ett event som handlar om att kvinnor måste dölja sin identitet, är nästintill komiskt.

Genom att hänvisa till transpersoners och icke-heterosexuellas rättigheter i sina argument för behovet av att ställa in evenemanget, förutsatte dessa inlägg ett förnekande av rasifierade och sexualiserade ”andra”, som om det inte existerar muslimer som är hbtqi+ (Puar 2007). På liknande sätt som den inställda filmvisningen motiverades med hänvisningar till behovet av att skydda kvinnors frihet och rättigheter – som om det inte existerar kvinnor som är muslimer och som vill bära slöja, och där kvinnor som försvarar slöjan, som trots allt ändå existerar, uppfattas som objekt som hotar vår trygghet – knöt debatten an till en inkludering av ”rätt sorts queer” (Kehl 2018) och en exkludering av hotfulla queers, som hotar ”vår” stolthet, öppenhet och frihet, och som måste hållas på avstånd.⁷⁹

Vithetens normalisering

Som en förklaring till hur detta trots allt hade kunnat ske, uppgav kommunstyrelsens ordförande att ”Stadsledningskontorets MR-avdelning [...] brustit fatalt i sitt värdegrundsarbete” (Hermansson 2018a).⁸⁰ I en debattartikel i Expressen skriver ordföranden att: ”Göteborgs Stad ska aldrig fungera som en plattform för extremism. Det får inte ske. Vi har ett ansvar att stå upp för stadens värdegrund. Kvinnors frihet och integritet måste alltid försvaras” (Hermansson 2018e). Frågan om värdegrunden återkommer i hennes blogg:

79 Även om debattörer framhöll att det saknades belägg för de påståenden som gjorts om extremism (Yrkande S 2018; Olausson 2018), fortsatte kommunstyrelsens ordförande att använda begreppet på ett svepande sätt som syftade på såväl de två paneldeltagarna från Burka Songs 2.0 som IS-krigare i Göteborg, och skrev: ”Staten – inte minst polisen – är skyldig att erbjuda vissa plattformar även för extremister. Kommunerna har inga sådana skyldigheter. Göteborgs Stad är inte värderingsfri, utan tvärtom en organisation där demokratiska värderingar ska styra och där icke-demokrater inte har någon plats.” (Hermansson 2018b)

80 Socialdemokraterna presenterar ett förslag för Kommunstyrelsen om att granska varför avdelningen för mänskliga rättigheter i Göteborgs stad misslyckades vid Burka Songs 2.0, och hur man planerar att ”undvika liknande händelser i framtiden” (Yrkande S, Kommunstyrelsen). Med hänvisning till att ge ”professionen utrymme och tillit till att ordna kulturella evenemang” röstades dock förslaget ned vid kommunstyrelsens sammanträde i maj 2018 (Kommunstyrelsen beslut 2018).

Värdegrunden – som bygger på demokrati och mänskliga rättigheter – måste noggrant och kraftfullt försvaras mot extremism. ...
Det ska inte bjudas på lokaler, resurser eller legitimitet.
(Hermansson 2018d)

Under de drygt två månader som debatten pågick, förflyttades debattens fokus successivt från den inställda filmvisningen, till extremismens frammarsch i Göteborg och Europa. Samtidigt upprätthölls kopplingen till panelsamtalets så kallade ”extrema röster”. Genom svepande formuleringar och en ”antingen är du med oss eller mot oss”-retorik, fick det inställda panelsamtalet exemplifiera stadens nolltolerans mot extremism, en position som enligt kommunstyrelsens ordförande skulle baseras på upprätthållas av Göteborgs Stads värdegrund:

... Nu är det viktigare än någonsin att försvara stadens värdegrund. Staden måste noga se till att inga aktiviteter eller engagemang strider mot eller urholkar den värdegrunden. I denna hållning har staden inte råd att godtyckligt undanta olika typer av ”favoritextremister”. [...] Vad staden måste göra är istället att agera konsekvent. Ett nej till extremism är alltid ett nej till extremism. (Hermansson 2018b)

De som efterfrågade klargöranden eller förtydliganden omkring anklagelserna om de tilltänkta paneldeltagarnas extremism, och hur arrangementet stred mot värdegrunden, avfärdades av kommunstyrelsens ordförande med hänvisningar till en relativism hos ”delar av kulturvärlden”, som tycktes vilja tillåta ”viss extremism”. Kritiken mot att beslutet brast i respekt mot såväl medborgares åsikts- och yttrandefrihet (Yrkande S 2018) som konstnärlig och kulturell frihet (Werner 2018a, 2018b), bemöttes med att demokratin måste sätta ”skarpa gränser” (Hermansson 2018a). Med självutnämnd förmåga att bedöma vems tal, kroppar och röster som ”strider eller riskerar att strida” mot stadens värdegrund (Hermansson 2018c) och vem som kan försvara uppdraget att ”skydda värdegrunden mot extrema influenser” (Hermansson 2018d) intogs en moraliskt överlägsen position i debatten om Burka Songs 2.0 när kommunstyrelsens ordförande motiverade sitt försvar av beslutet att ställa in panelsamtalet med hänvisning till kvinnors frihet och integritet. Debattinlägg som påpekade att beslutet att ställa in paneldebatten

resulterade i tystandet av två muslimska rasifierade kvinnor⁸¹ fick inget fäste i debatten. I stället drog kommunstyrelsens ordförande paralleller mellan 1900-talets fascistiska, nazistiska och kommunistiska rörelser och den extremism som nu tycktes försöka ta plats i Göteborgs Stad. Grundat i en brist på insikt om vidden av den makt och de privilegier som är inskrivna i den vita positionen, förstärkte kommunstyrelsens agerande vita personers moraliska överlägsenhet genom en förnekelse av vithet som överordnad kategori. Samtidigt spreds en regim av rädsla, genom att muslimer beskrevs som hotfulla, som extremister och terrorister. De rasifieringsprocesser som är verksamma i sådana beskrivningar uppmärksammades dock inte i debatten som rasistiska. Detta innebar att debatten om *Burka Songs* kom att följa ett mönster som har präglat tidigare debatter på temat och som grundar sig i det faktum att historiskt förankrade föreställningar om överlägsenhet och underlägsenhet är en del av en ideologi som i vita samhällen tas för given, trots att de ger uttryck för rasism i dess mest utbredda form (Hall 1980, 1996; Dyer 1997).

Sammantaget kom händelserna och debatten omkring *Burka Songs* 2.0 under den tidiga våren 2018 att synliggöra samspelet mellan rasifieringsprocesser och vithet som norm. Ett samspel som förstärktes av det faktum att icke-vita kvinnors röster tystades med hänvisning till stadens demokratiska ideal och försvar för kvinnors frihet och integritet. I debatten om *Burka Songs* 2.0 framträdde känslan av rädsla – den vita nationens/stadens rädsla – som både orsak och verkan. När en rasistiskt strukturerad hierarki får affektiv energi och kraft av känslor av rädsla och oro, och när känslan av rädsla blir en kamp för att skydda och försvara samhället självt, rättfärdigas olika auktoritära styresformer i syfte att försöka kontrollera till synes ”okontrollerade” former av olikhet (Back 2012: 140). I fallet med debatten om *Burka Songs* 2.0 ledde denna dynamik till skarpare gränsdragningar mellan ”oss” och ”dem”, i ett nära samspel mellan vit nationalism/patriotism och rasifierings- och exkluderingsprocesser, där vithetens normalisering kom att befästas.

81 Se bl.a. Werner 2018a, 2018b, Emanuelsson & Charif 2018, Jacobson 2018; Lorenzoni 2018; Göteborgs rättighetscenter 2018, se även bl.a. Yrkande V och Yrkande MP i Yrkande S 2018.

"Därför pratar vi inte längre med vita journalister om rasism": om strukturell rasism och vithetsnorm

Till skillnad från rasismens makrostrukturella karaktär, med dess hierarkier och exkluderingsprocesser, uppfattar vi antirasism som ett fenomen på mikronivå, som grundar sig på erfarenheter, relationsbyggande, kunskapsproduktion och handling. Därför vänder vi oss nu till antirasistiska gräsrotsaktivisters arbete mot strukturell rasism, för att utforska hur oenigheter omkring ras, etnicitet och inkludering/exkludering kommer till uttryck bland antirasistiska mikropolitiska aktörer.

Länge innan de startade podden Raseriet, hade frågor om antirasism engagerat Fanna Ndow Norrby och Amie Bramme. Bägge blev inbjudna i olika mediasammanhang för att kommentera frågor som handlade om rasism. Samtidigt kände de att samtalet inte fördes på ett rättvist sätt. Det var stressigt, ofta låg kunskapsnivå, och ibland kändes debatten nästan medvetet polariserande. Båda upplevde att det tog så mycket energi. Amie beskriver:

[...] så mycket energi, det var så att vi båda kände ibland det här är det enda vi pratar om, det kändes så himla ..., det tog över våra liv väldigt mycket. Så började idén om podden, vi tänkte, okej vi kan sända en gång i veckan [...] och prata på våra sätt med varann, att inte avbryta varann. På något sätt vi kallade det vår terapitimme, nu har vi sagt det, nu är det klart. Och så blev det så klart inte, för samtalet tog aldrig slut. (Utdrag ur intervju)

Torsdagen den 12 februari 2021 firade Raseriet-podden femårsjubileum, Amie och Fanna firade med att lägga ut ett avsnitt om varför Raseriet slutar prata med vita journalister om rasism och i stället endast tacka ja till intervjuer om rasism med journalister som också har erfarenhet av att utsättas för rasism. I podden beskriver Fanna: "Alla mediehus säger sig vara väldigt måna om frågor som rör mångfald, inkludering, representation. Ändå är det så att i 99 procent av fallen när vi blir inbjudna att prata någonstans eller bli intervjuade kommer det aldrig en icke-vit person." Amie lägger till: "Vi vill testa, kan vi som utövare, vi kunde ha varit artister, författare, konstnärer, vi är poddare, som låter oss intervjuas,

och delar med oss av vår tid, av vår expertis, och – ofta påtvinget – upplevelser, har vi någon makt, kan vi sätta någon form av press?” i Raseriet-podden utvecklar Amie och Fanna sina tankar kring sitt beslut:

Fanna: Det har varit väldigt speciellt. Vissa intervjuer har varit jätteintressanta såklart. Det är fortfarande ett ämne som vi brinner för och som vi gärna är med och sprider fakta och information om. Vi har ju tänkt att varje tillfälle att prata om det här på olika plattformar som når ut till olika typer av människor, är en win för antirasismen i stort. Men det som det också gör är att det håller ju samtalet om rasism på en väldigt basic nivå för att människor som inte själva har erfarenheter av rasism och vill hela tiden prata om samma saker och när man pratar om liksom rasism dom här personerna, då är det ju till exempel ett fokus som är liksom egna erfarenheter.

Amie: Det tog en tid innan vi kom på att vi verkligen kan säga i förväg att vi inte vill prata om egenupplevda händelser liksom. Sen har ju inte det alltid heller respekterats och så har man typ nästan blivit liksom mitt huvud mot strupen ändå blivit korsförhör om när man själv ska ha upplevt rasism och då menar jag inte heller strukturell rasism.

[...]

Fanna: Hur man då tänker kring att reproducera där den typen av trauman som det kan vara att uppleva rasism och vi är ju som sagt two Black Ladies i ett fritt Sverige. Det är klart att vi har hur många erfarenheter som helst. Jag har också skrivit antologin Svart kvinna som tillsammans med flera av er som lyssnar säkert och jättemånga andra svarta kvinnor blev en bok med jättemånga erfarenheter av hur rasism kan se ut i Sverige, där hur många kvinnor som helst vittnade om sexuella trakasserier och i vissa fall även våldtäkter och om man hade bett dom här kvinnorna på samma sätt som man har bett icke-vita personer och människor som rasifieras att prata om sitt eget trauma om och om och om igen? Ja, jag tror inte det. ("Därför kommer vi inte längre prata med vita journalister om rasism", Raseriet avsnitt #178, Februari 2021)

En bakgrund till deras aktion var uppropet mot Sveriges Radio som hade skett ett halvår tidigare, i slutet av augusti 2020. Men också att det politiska klimatet i Sverige började att bli radikaliserat med ett parti som Sverigedemokraterna som ökade markant, samtidigt som polisvåldet ökade, vilket ledde till protester i likhet och solidaritet med BLM – händelser som uppmärksammades via podden i flera avsnitt, som till exempel "Svarta liv spelar roll" (avsnitt #147, juni 2020), "Svensk nazism" (avsnitt #153, augusti 2020), "It is white supremacy for me" (avsnitt #163, november 2020). Då, i augusti 2020, lämnade 39 medarbetare på Sveriges Radio in ett upprop mot rasism och brist på representation, vilket bland annat publicerades på Dagens Nyheter:

Vi skriver med anledning av att den senaste tidens protester och samtal, under Black Lives Matter, har blottat allvarliga och djupgående problem som Sveriges Radio dras med. Problemen, som funnits länge men blivit extra synliga och påtagliga nu, rör både arbetsmiljön inom företaget och själva journalistiken. (Orrenius 2020)

För Amie, som själv har varit anställd på Sveriges Radio, var missnöjet inte en nyhet. Hon beskriver i en intervju i Göteborgs-Posten att: "Vi har verkligen väntat på att det här ska hända. Sveriges Radio har i uppdrag att främja mänskliga rättigheter och spegla hela Sverige. Därför går det att hålla dem ansvariga. Det kan vara svårare i mediehus som inte har samma skyldighet – även om det ser likadant ut överallt" (Andersson 2020). För Fanna är det tydligt att Sveriges Radio inte klarar av diskussionen om strukturell rasism på den egna arbetsplatsen: "Än en gång faller det här tillbaka på representation och vem som har makt. Vem vågar säga vad i vilka rum? Säger man sig arbeta för den här typen av frågor är det bara att kraftsamla och göra bättre. De har ju möjligheten att förändra, vilket bara vore fantastiskt. Men det verkar vara svårt att erkänna att man har misslyckats tidigare" (Andersson 2020).

Aktionen "Därför kommer vi inte längre prata med vita journalister om rasism" reflekterades vidare i nästa poddavsnitt "Small Puzzi Matters" (#179, februari 2021). Amie och Fanna konstaterade att initiativet hade tagits upp i olika medier, men det blev inte den snöbollseffekt som de trodde; visst, de blev intervjuade och Raseriet var i fokus, dock föll

tystnaden ganska snabbt. De konstaterade också att initiativet inte uppmärksammades i feministiska medier bortsett från Feministiskt Perspektiv (Rönngren 2021) och en intervju med Alexandra Pascalidou. Som Amie och Fanna tolkar det, tilläts aktionen passera som en individuell och isolerad händelse, vilket tydliggör för Fanna att Sveriges Radio inte klarar av diskussionen om strukturell rasism på den egna arbetsplatsen: ”Än en gång faller det här tillbaka på representation och vem som har makt. Vem vågar säga vad i vilka rum? Säger man sig arbeta för den här typen av frågor är det bara att kraftsamla och göra bättre. De har ju möjligheten att förändra, vilket bara vore fantastiskt. Men det verkar vara svårt att erkänna att man har misslyckats tidigare.” (Raseriet #179, Februari 2021)

Vithet och den historielösa nationen

Vid tiden för poddens femårsjubileum tänker Amie och Fanna tillbaka på de år som gått sedan de startade podden. De resonerar:

Fanna: Som vi har konstaterat under, ja, under fem års tid nu, är att i Sverige kan man göra rasistiska saker, men att vara rasist eller att säga att man har gjort något rasistiskt. [...] Det är liksom, det går inte. Jag vet inte vad. Vad är det för land vi lever i?

Amie: Ja, det är ju väl någonting som har att göra med att det är historielöst kanske? Och sen också att självbilden är att vi är så jämställda. Det liksom bara lägger en ganska stor skugga över att liksom idén om att lära sig mer och lyssna på fler berättelser och sådär. [...] Också där med den svenska ”färgblindheten”, alltså att inte prata om vit och svart, att folk fortfarande inte ser sig själva som vita och färgade och så där. Det försvårar ju samtalet väldigt mycket.

(avsnitt #178, februari 2021)

Beskrivningar och samtal om historielöshet återkommer i många avsnitt sedan poddens start. I avsnittet ”Svart historia med Amat Levin” illustreras historielöshet, som relateras till vithet som norm. Deras gäst Amat Levin beskriver känslan av att vara ”typ den enda svarta i skolan”:

Växer man upp speciellt i ett samhälle som Sverige, där man är (tillhör) en minoritet ... Vi kanske [...] är annorlunda nu. Det är ju lite fler liksom svarta i Sverige än Audis. Men ofta när man var ung så var man ju typ den enda svarta i skolan eller? i ens klass i alla fall och då blir man utsatt för en del grejer. [...] Ja man känner sig själv och man vet liksom att fan man tillhör inte bara ett folk som har blivit förtryckt genom alla år, utan det finns liksom en stolthet och en historia [...] att dela med sig av och berätta. (avsnitt #130, februari 2020)

Inom ramen för ett rasistiskt system, präglad av normalisering av vithet och vithetshegemonier i utbildningssystemet, i massmedia, i kulturlivet och i politiken, saknas det ett språk för att beskriva det våld som omgärdar svarta liv (hooks 1992). Som Fanna, Amie och Amat lyfter fram i podden, framträder därför frågor om kulturell representation som viktiga för utforskandet av rasifieringsprocesser och representationer av svart historia. Fanon (1967) beskriver rasifieringsprocesser som en våldsam konstruktion, genom vilken kroppar och psyken konstrueras inom ramen för en social hierarki, där också genus och sexualitet inordnas i en klassificering. Själva perceptionen av ras bygger på särskilda kunskapsystem (Alcoff 1999; Lugones 2010), därför blir kunskap om rasifiering och rasism avgörande i engagemang för social rättvisa, för att skapa en förändrad syn på svart subjektivitet. I en sådan process kommer också synen på vithet att påverkas, eftersom kunskapen om rasklassificering och rasism förändrar vithet från att ha varit en omärkt kategori till att bli kritiskt undersökt.

Vithet som norm fördjupas och återupptas av Amie och Fanna i många avsnitt, och illustreras som kulturell appropriering, i episoder såsom "I like my coffee as i like my women – BLACK" (avsnitt #197, september 2021), "Länge leve Raseriet" (avsnitt #200, oktober 2021). Genom att lyfta fram exotifiering av svarthet belyser Amie och Fanna kulturell appropriering i sina kritiska reflektioner omkring vitheten som omärkt kategori i avsnittet "Wanda perspektiv":

Amie: Är det inte såhär, för att jag tänker så svarta frisyrrer, svart hår, hur det – vad heter det – gör det svårare för svarta människor att bli tagna på allvar på arbetsplatser och så vidare. Men en vit j-jävel ...

Fanna: De tror inte att det går så lätt haha.

Amie: ... som svansar, in i one love dreads, alltså vet du vad, jag tror det är jobbigt på jobbet också. Kanske inte lika för du kanske överhuvudtaget har fått jobbet, men asså en one love dreads vitt hår i – asså – ...

Fanna: Jag tror faktiskt...

Amie: ... jag vill tro att det kommer bli problem.

Fanna: Ja, för jag tror också såhär de anser dem, dem om vi ska prata om white people with dreadlocks som en grupp här nu. De, folk ser ju på dem och tänker de är lite smutsiga eller hur?

Amie: Jamen de tänker ju ...

Fanna: Att de är lite såhär harembyxor.

Amie: Ja, är du hög just nu, ...

Fanna: Röker weedet och surfar kanske.

Amie: Ja.

Fanna: Eller liksom, står och dansar till jambotrumman här – asså – spontant ute vid plattan.

Amie: Spontant, jamen ...

Fanna: Och, inte ens kan dansa.

Amie: ... exakt, stod och stod och dansade framför – vad heter det – de här panflöjtsspelande vid T-centralen – asså – såhär, eh, jag tycker liksom att, som sagt det här one love perspektivet, det tycker jag också är lite, som du säger att såhär det känns som att, och därför kan jag tycka att vita dreadlocksmänniskor är ganska roliga. För att de personifierar verkligen såhär lite white ignorance.

Amie: Exakt.

Fanna: Och bara, eh liksom, det här med att appropriera svart kultur, det är liksom verkligen såhär, det handlar ju absolut om att hoppa över allt det, allt det reella i vad, – asså – vad, vad svart kultur är, vad svart kultur representerar och historia och hur svart historia ser ut.

Amie: Ja.

Fanna: Eh, man vill väl helt enkelt bara ha the cherry on top.
Men ...

Amie: Haha the dreadlock on the head.

Fanna: The dread on the top on my head.

Amie: Haha.

Fanna: Eh, ett fågelbo på huvudet.

Amie: Haha

Fanna: Eh, så det är klart att så här att när någon som kommer med dreads då ser man, då blir man påmind om vit, – asså – vit, vit ignorans inför varför det är problematiskt att sno svart kultur.

Amie: Exakt

I samma avsnitt nyanseras vithet som kulturell exotifiering, där de minns en ”maskerad” och pratar om bloggen ”Blondinbella”:

Fanna: Och eh, jag skulle bara vilja ta det tillbaka till när Blondinbella hade en halloweenfest.

[...]

Amie: Gumman hade en kompis på hennes fest som hade blackface. Asså Blondinbella var ute lite före för du vet hur hon är, hon ligger före lite grann.

Fanna: Hon sätter standard, helt enkelt.

Amie: Absolut.

[Övergångsljud]

Amie: Då hade hon iallafall halloweenfest förra veckan. Folk är ju så jävla gränslösa också de firar ju när fan de vill.

Fanna: Mm ...

Amie: Eh och la upp bilder på bloggen [...] en kille som hade blackface [...] på bloggen.

Fanna: Haha

Amie: Och folk, eh, faktiskt rasade ju i kommentarsfältet.

Fanna: Ja men det är lika bra.

Amie: Men det är också många som – de rasade ju åt alla håll och kanter – du ska inte tro att det var så att alla bara: Varför blackface? Det var också många som ...

Fanna: [Ohörbart]

Amie: Men folk bara – det är blackface – och hon – det var det så många defenders.

Fanna: Men orkar inte, det är 2016!

Amie: (refererar Blondinbella) ”Jag tror inte att personen som gjorde det var rasist så varför bryr ni er?”

Fanna: Man bara ...

Amie: Va, haha.

Fanna: Det är som såna här som säger n-bollar, som bara jag är inte rasist men det har hetat så i alla år. Man bara, men – asså – ...

Amie: Och att man bara: men du vänta, vi båda är ju bara läsare av – du – vi båda är ju liksom bara ingenting. [refererar till en dialog på Blondinbellas podd:] ”Jag tror inte direkt Bella hade varit kompisar med rasister.”

Fanna: Nä men, de här är ju de vita försvararna.

Amie: Ja.

Fanna: De som går in [...]

Amie: Och den vita ignoransen.

Fanna: Ja, som går in med liksom hull och hår för att försvara sin vite broder som precis har gjort -en rasist-, en rasistisk grej.

Amie: Ja.

Fanna: Det kan man ju inte va i det här landet, man kan ju inte vara rasist här.

Amie: Nä, det är typ omöjligt att vara rasist i Sverige, det är så svårt. – asså – du vet till och med när du gör sjuka dåd, som vi inte ens behöver gå in på, då har folk svårt att förstå att det var med rasistiska motiv och du är en människa som har för vana att surfa runt på högerextrema hemsidor, du följer youtubers som är nazister men ändå tycker folk att det är oklart om det här verkligen kan vara en rasist. – asså – Sverige är ett jävligt skamfullt land – asså –.

Fanna: Ja, jävligt äckligt och – men – men, det här med blackfacet i alla fall, eh.

Amie: Blondinbella svarade ju på en kommentar. Hon skrev såhär [...] ”Hallå, han var ju utklädd till Bob Marley”.

Som dialogerna ovan belyser är den vita majoritetskulturens appropriering av den svarta kulturen och dess historia ett problem, liksom den vita ignoransen inför detta problem. bell hooks (1992) beskriver att en historia som har präglats av den vita kulturens kolonisering och exploatering av svart kultur behöver dekolonisering som en pågående politisk process och kamp. Det är nödvändigt för att svarta ska kunna definiera sig själva inom och bortom motstånd mot dominans. Det kan uttryckas

både genom att hålla ett historiskt minne vid liv och genom möjligheten att föreställa sig och öppna upp nya framtider. Enligt Fanon (2000) innebär kolonisering ett intrång, en process som skapar beroende, genom över- och underordningar och föreställningar om "de andra" som de främmande, de svaga, och samtidigt som "de" som har importerat våldet. Den koloniala berättelsen, å andra sidan, bekräftar existensen av olikheter och representationer av "de andra", som en "sann berättelse" och social agent, där olika positioner görs till subjektiviteter (Dyer 1997). Därför belyser dekolonisering att gränser inte bara är geografiska, de är också politiska, subjektiva och kunskapsmässiga: "Gränsen är en skärningspunkt, en metafor för de skillnader som har gjorts, de synliga eller osynliga murar som har upprättats och de hierarkier som har skapats, men gränsen är också en plats" (Mignolo & Tlostanova, 2000: 207). Genom att ta upp till synes triviala, vardagliga händelser synliggör Raseriet den vita kulturens appropriering, dess försök till övertagande och upprättande av hierarkisk skillnad genom igenkännande, och medvetandegör lyssnaren om rasismens natur och dess uttryck, samtidigt som de lyfter fram den antirasistiska kunskapen, kollektivet och kampen.

Raseriet: om ilska, glädje och ambivalens som folkbildningsaktivism

Amie och Fanna använder sig helst inte av egna erfarenheter som utgångspunkt i samtalen, utan deras erfarenheter som rasifierade syftar till att skapa en grund för igenkännande då de besvarar lyssnarfrågor, och för att ge kunskap om vithetens normalisering/normaliseringen av rasism, genom att belysa hur olika nivåer, från det subjektiva/relationella till det strukturella/samhälleliga, hänger samman. Amie och Fanna protesterar mot ett Sverige där sociala klyftor ökar och segregationen orsakar konflikter som leder till våld och utanförskap, ett Sverige som skapar exkludering genom inkluderingar och gränsdragningar. De synliggör rasismens normalisering och antirasismens ambivalens. I vår intervju berättar Fanna:

[...] jag tror inte att Amie och jag hade gjort detta om vi inte hade varit i de segregerade områdena, vit-segregerade, [...] raseriet är en spegling av vithet i Sverige. (ur intervju, september 2021)

Amie och Fanna utmanar vithetens hegemoni och dominanssystem via normer genom att de erkänner, samtalar om och utforskar rasskillnader. I sitt arbete för ett sådant synliggörande använder Amie och Fanna sin ilska mot normalisering av rasism i Sverige. När Fanna beskriver att "raseriet är en spegling av vithet i Sverige", kritiserar hon vit skörhet, det vill säga, den försvarsposition som personer som tillhör vithetsnormen ofta hamnar i. En försvarsposition, en förnekelsemekanism, som går ut på att en individ börjar vältra sig i sina egna känslor, och kanske se sig som ett offer, i stället för att ta till sig av påpekanden om rasism och rasistiska strukturer. Ilskan som väcks då detta händer var det som gav Amie och Fanna inspiration till namnet på podden Raseriet. Fanna beskriver:

[...] ett raseri [...] ett utbrott, det är inte någon lösning, ingen argumentation. Vi tänkte att raseri är ett bra ord för det innehåller ordet ras ... det handlar om att rasa ihop och det är det som Sverige gör, och därifrån fick vi vår första idé.
(ur intervjun, september 2021)

Som Fanna beskriver reflekterar själva namnet på podden, och ordleken på ordet ras, ambivalens, genom att peka på ilska över vit skörhet och ignorans, och ilska som initierar handling och agentskap, ett arbete för förändring. Fanna lyfter fram att det pekar mot ett Sverige som rasar ihop. Men det rasar ihop därför att något annat håller på att byggas upp – en antirasistisk medvetenhet och vision om rättvisa. I tröttheten på att bli stereotypifierad som "svarta personer" i vardagen, men också på grund av provocerande mediedebatter och överrepresentationen av vita personer inom mediebranschen, bestämde sig Amie och Fanna för att starta podden som en kritik. De beskriver att "man har blivit snuvad på så många möjligheter att få uttrycka sig konkret, och med grund, och riktig känsla, när man hamnat i sammanhang som är i debattformat eller liksom ska svara bara på tre minuter" (utdrag ur intervju). Genom att belysa spontana och känsloladdade åsikter, förklaringar och positioneringar ville de ställa känslor i centrum – ilska och glädje, samtidigt som podden också illustrerar den ambivalenta upplevelsen av att tillhöra gränsöverskridande sociala kontexter. Fanna förklarar:

Vi ville ge oss möjligheten och tänka oss, hur låter det här ämnet som vi pratar så ofta om, i ett format där vi får prata till punkt och inte bli stressad av någon annan, och inte vara i ett rum där det sitter folk man vet folk inte förstår, eller människor som medvetet missförstår (utdrag ur intervju).

Amie och Fanna ser på podden som en handling i sig själv – aktivism, som handlar om att visa känslor, protestera mot rasism och reflektera kring strukturer – men de ser också podden som platsen där i samtal tar form genom reflektioner som tillåts utveckla sig utan att bli avbrutna. Ämnet aktivism tas också upp i flera avsnitt, som till exempel ”PhD i aktivism” (avsnitt #192, maj 2021) och ”Ett avskedsbrev till aktivism” (avsnitt #233, juni 2022). I dessa avsnitt visar Amie och Fanna en medvetenhet om sina egna roller och det ansvar de har för de kunskaper som de förmedlar i Raseriet. Vid poddens start reflekterar de över aktivism. Amie säger:

Amie: Ja, jag tror att det när det gäller att vara liksom aktivist så, man kan ju vara det på så många olika sätt och på så många olika plan samtidigt, och jag tror att det kanske frågan ska vara liksom inte hur man är, hur man blir mer av en aktivist, hur man blir en bättre aktivist liksom för det, det farliga med såna här saker är att det är kanske oftast bara stannar på sociala medier och det är så glömmar man det eller man, man släpper det liksom. (#Folkbildning 2.0, december 2017)

Podden är en plats där de kan bearbeta trauman, till exempel av att möta rasism, att ha flytt, eller att ha blivit utsatt för våld. Genom att medvetandegöra sina lyssnare om rasistiska strukturer och relationer, att låta lyssnare ställa frågor och komma till tals, utvecklas aktivismen i podden som folkbildning. Amie förklarar:

En sak tänker jag, från första början när vi startade podden, [funderade vi på om vi skulle göra] en produkt som bara är för oss – vilka är oss? – kanske andra ”svarta” i Sverige. Att inte förklara vad olika ord betyder, inte förklara begrepp eller skämt, utan bara köra, vilket

på ett sätt hade varit kul, det är våran podd, och vi behöver inte bry oss om massa personer inte fattar. Men sen bestämde vi oss för att podden ska vara inkluderande, vi ville försöka vara informativa, folkbildande, och då gällde det att förklara begreppen hela tiden. (utdrag ur intervju)

Även om tanken på att podden skulle vara folkbildande inte kom från Amie och Fanna från början, har de tagit till sig idén, eftersom de ser på folkbildning som någonting fint, och att det stämmer att de går ett ”extra varv och förklarar ett ord” och sänker tröskeln genom att ge en bakgrund innan de ger sig in i en djup diskussion om rasism. Men de reflekterar också kring att raseriet i sig självt är folkbildande, att det är ett lyckat koncept för att prata om rasism och antirasism: ”folk lär sig, folk lyssnar och förstår frågorna. Då blir det per definition folkbildande” (citrat ur intervju).

Samtidigt beskriver de ambivalensen som de upplever då de möter okunskap om rasism, därför att rasismen är ett system som hänger ihop, som uttrycker sig i stort och smått. Det är strukturellt och relationellt, och påverkar hela ens liv. ”Det är våran start”, säger Amie:

[...] att påpeka att rasismen finns. På ett sätt är det provocerande i sig, och många gånger under årets gång [...] känner man, men gud det här är en fråga som äter upp mig: de vill inte förstå, de vill trötta ut mig!

Fanna: Man blir paranoid.

Amie: Man blir paranoid, men sen tänker man, ”Aahh, det är så pass viktigt, vi fortsätter förklara” [...]

(citrat ur intervju)

När Amie och Fanna hänvisar till ambivalensen mellan rasism och antirasism, syftar de på obalansen mellan hur mycket antirasismen förstår rasism, och hur lite rasismen förstår antirasism. Enligt Sara Ahmed (2014) skapar rasistiska differentieringar ytor och gränser, genom vilka ett inre och ett yttre framträder, och känslor, reaktioner, som blir gränsdragningar och gränser. Därför är en känsla inte något som endast ”jag” bär, utan en upplevelse som ger rumsliga och relationella effekter. Fanna beskriver:

Att man i sin analys måste förstå hur rasistiska strukturer funkar, var de kommer ifrån, varför. Det var många gånger vi hamnade i samtal med personer som uttrycker sig rasistiskt, och insåg ”Guau, jag vet mycket mer än du om rasism”. [...] Samtidigt speglas en ambivalens mellan rasism och antirasism på ett djupare plan, där antirasismen blir både en protest mot existensen av, och ett verktyg för att nedmontera rasism (utdrag ur intervju).

Den ambivalens som Fanna beskriver belyser dubbelheten att antirasismen både är en del av rasismen, som effekt av och protest mot den, som den gräns som har skapats genom det rasistiska skillnadsskapandet, och samtidigt existerar antirasismen i sin egen rätt, som ett kunskapsprojekt, en gemenskap och ett verktyg för att nedmontera rasismen. Men antirasismens ambivalens handlar också om att rasismen förnekar skapandet av kulturella hierarkier, och på så vis blir det antirasistiska utpekandet av vithet något kontroversiellt, inom ett rasistiskt system där den antirasistiska kampen utpekas som irrelevant och som ett problem (Frankenberg 1993).

Raseriet är en folkbildande aktivism där kollektiva kunskaper förmedlas genom vardagsexempel och där ambivalensen mellan rasism och antirasism lyfts fram. Podden är en plats där många inkluderas, som lyssnare, som gäst eller genom att vara med i någon av de händelser som återberättas och där det ges uttryck för ett ”Sverige som rasar ihop”, när rasifiering kopplas till en analys av strukturell rasism. På så vis bygger folkbildningsaktivism som metodologi på dekolonisering av vår föreställningsförmåga och på en självmedveten mobilisering av agentskap (Sandoval 2000; Liinason & Cuesta 2016; Liinason 2021).

Efter valet den 11 september 2022, där Sverigedemokraterna blev andra största parti i landet med 20,45 % av rösterna, innebar denna antirasistiska medvetenhet att Amie och Fanna meddelade att de hade bestämt sig för att sluta göra podden ”Raseriet”. Dagen efter valet skrev Amie på Instagram:

Tillbaka till RASERIET. Och våra 233 avsnitt om normalisering av rasism i Sverige. Vi orkade inte göra podden mer. Av förklarliga skäl. Men ah, alla som säger ”hur det är möjligt?” kan ta en titt i backspegeln.

Genom denna hänvisning till historien och kollektivet, belyser Amie och Fanna värdet av sitt arbete under dessa år, och hänvisar samtidigt till en historia av antirasistisk kamp som knyter samman aktivister över generationer i kampen för en nedmontering av rasism. Amies inlägg beskriver också insikten att vi är tillbaka i Raseriet, att vi befinner oss på en plats som håller på att rasa ihop, vilket är en plats där den antirasistiska kampen behövs.

Slutdiskussion

Som vi har diskuterat i detta kapitel uttrycks rasismen i dag både genom en historiskt förankrad kontinuitet och nya uttryckssätt, inom en kontext som differentierar och rangordnar grupper utifrån olika grader av tillhörighet, exempelvis till en civilisation, en nation, ett folk, en stad eller en värdegrund. I kapitlets första del synliggjorde vi samspelet mellan rasifieringsprocesser och vithet som norm genom en analys av debatten omkring den inställda filmvisningen *Burka Songs* 2.0. Genom kopplingar mellan slöjan, ofrihet, kvinnoförtryck, patriarkala kulturer och hedersvåld, visade vi i analysen hur en rädsla för att associeras med extremism gled över i en rädsla för att drabbas av extremism. Rädslan gav upphov till ett ”dom”, som både rättfärdigade ”vår” rädsla och samtidigt behövde hållas på avstånd för att inte hota ”vår” trygghet och frihet. Önskan att skydda muslimska kvinnor från våld och förtryck motiverades med hänvisning till betydelsen av att försvara tryggheten och friheten i staden. Samtidigt framställdes aktörer som försvarade slöjan som stödjare av extremism och svikare av kvinnors rättigheter. I vår analys belyste vi hur kroppar kom att märkas utifrån rasistiska klassificeringssystem, såsom till exempel genom bärandet av slöja, och hur olika subjekt formades som kategorier eller objekt att hålla på avstånd (”dom”) eller hålla sig nära (”vi”). Vi diskuterade hur vithet som en omarkerad kategori befästes som norm i en sådan hierarkiskt differentierande dynamik,

som i debatten om Burka Songs 2.0 kom att handla om vem/vad som i ett samhälle anses vara ett skyddsvärt subjekt/objekt. Mot slutet lyfte vi fram hur denna normalisering av vithet, som uppstår genom förnekande av förekomsten av skillnadsskapande mekanismer, är en ideologi som i vita samhällen tas för given, trots att denna dynamik ger uttryck för en av de mest utbredda formerna för rasism.

I analysens andra del belyste vi att antirasismens förmåga att synliggöra rasismens logik och struktur är avgörande för möjligheten att skapa social rättvisa. I idén att rasism produceras genom ett kolonialt kunskapssystem som strukturerar det sociala i enlighet med rasformationer som reproduceras via förnekelse, förankrade vi vår förståelse av den ambivalenta dynamik som antirasismen verkar inom. Vi lyfte fram att antirasismen bär på en levd och materiell kunskap, som kan belysa förekomsten av rasistiska system, utveckla kunskaper och försvaga rasismens utbredning. Genom att uppmärksamma podden Raseriets fokus på rasistiska strukturer och antirasistisk kunskap, lyfte vi fram hur podden utvecklar en folkbildande antirasistisk aktivism som synliggör orättvisor på såväl en strukturell som en subjektiv nivå, och som belyser hur dessa hänger ihop. Vi betonade hur Fanna och Amie i podden visar hur orättvisor och diskriminering har sitt ursprung i ett rasistiskt kunskapssystem som skapar sociala hierarkier och en normalisering av rasism, och vi lyfte fram deras förståelse av antirasismen som en kamp om kunskap.

Även om antirasistiska debattörer inte är överens om vad som utmärker antirasismen som kollektiv rörelse, delar många uppfattningen att rasismen ytterst är ett projekt som går ut på avhumanisering (Thomas 2006). Som en sorts minsta gemensamma nämnare i den antirasistiska rörelsen, framhåller antirasistiska forskare försvaret för grundläggande mänskliga rättigheter och alla människors lika värde (Crass 2013). I detta arbete bär antirasismen upp en central position, genom att uttrycka en protest mot rasism och utgöra ett verktyg för att nedmontera rasism. Här är olika former för antirasistiskt motstånd mot rasistiska handlingar, diskurser och politiska förslag betydelsefulla. Samtidigt anser vi att antirasismen inte kan reduceras till motstånd mot rasism eller till ett försvar för grundläggande mänskliga rättigheter. I stället, menar vi, innehåller antirasismen en dynamik som gör det till ett fristående – om än brokigt,

spänningsfyllt och mångfasetterat – politiskt projekt, som är fundamentalt annorlunda än rasismen.

I vårt utforskande av antirasismens ambivalens har vi låtit oss inspireras av antirasistiska forskare som betonar att en antirasistisk agenda kan vara utgångspunkt för en genomgripande samhällsförändring (Anthias & Lloyd 2002) och för ett utforskande av nya former för att leva tillsammans, genom ett erkännande av kulturella och etniska skillnader (Bonnett 2002). Som vi har diskuterat i den senare delen av kapitlet, tillåter antirasismens subjektiva-politiska process individer att definiera sig själva såväl inom som bortom motstånd mot rasifierad dominans och rasistiskt förtryck. Utifrån antirasistiska erfarenheter och genom antirasismens visioner om att en annan värld är möjlig, bygger antirasismen kunskaper med emancipatorisk och transformativ potential. Rasismen, däremot, är ett projekt som växer ur rädsla och förnekelse, en förnekelse som sprider okunskap om rasifieringsprocesser, rasistiska samhällssystem och rasismens globala historia. Antirasismens ambivalens, som vi har utforskat i det här kapitlet, uttrycks genom ilska mot rasism, dess förtryck och våldsamhet, mot rasismens hat, aggressivitet och rädsla, som upprättar avstånd, skillnader och hierarkier mellan grupper och skapar exkludering. Genom rasismen har antirasistiska aktivister lärt sig att agera och göra motstånd, men också känna sig som ett sammanbundet kollektiv. Därmed bär antirasismen på en kroppslig och erfarenhetsbaserad kunskap.

I de fall antirasismen trots allt accepteras och ges makt inom ett vithetshegemoniskt samhälle, finns dock alltid risken att denna acceptans endast uttrycks i retorik eller kulturell appropriering, alltmedan rasismen fortsätter att breda ut sig i samhället och samhällets institutioner. Faktum är att vithetsnormer aldrig kommer att skydda de individer och grupper som i ett rasistiskt system uppfattas som ”främmande”. Normalisering av rasism stärks alltså via känslor av rädsla och förnekelse som leder till okunskaper, och i skillnadsskapandet formas rasismens våldsamma system, där antirasismen tolkas som ett hotfullt kollektiv. Antirasismen utvecklar kunskap genom erfarenhet och subjektiva relationer. Det innebär att antirasismen är som starkast och förändrar som mest då den agerar kollektivt, utifrån ett erkännande av antirasismens

subjektivt-politiska agentskap, dess kunskapsbyggande och kollektiva arbete för en annan värld.

Men att reducera antirasismen till ett svar på rasism, och en försvarare av mänskliga rättigheter, vore dock, enligt oss, att bortse från antirasismens världsbyggande potential, dess förmåga att kämpa för politisk och social förändring och dess ambition att utveckla nya former för att leva tillsammans. Samtidigt som vi alltså erkänner antirasismens ambivalenta relation till rasismen, vill vi därför argumentera för en antirasism som existerar som kollektiv rörelse i sin egen rätt. Genom dess kunskapsbyggande och prefigurativa politik, som bottnar i insikten om och hoppet om en annan värld, rör sig antirasismen från individ till individ och förändrar på plats, på mikronivå, genom relationer och erfarenhetsbaserade kunskaper. Antirasismen utövar ett kritiskt och politiskt agentskap vars idé om en bättre värld bygger på en utopi, men dess förändring sker i aktionen, genom handlingar på vardagsnivå som utförs av personer utanför vithetsnormen. Förankrad i subjektiva, relationella och historiska erfarenheter och kollektivt skapade kunskaper, sprider och fördjupar antirasismen visioner om en värld bortom rasismen, och när dess uppmärksamhet riktas mot att utveckla nya former för att leva tillsammans formas antirasismen till ett politiskt projekt som existerar i sin egen rätt.

Tack

Tack till Vetenskapsrådet (referensnummer 2018-03869) och Knut och Alice Wallenbergs stiftelse (referensnummer 2020-0193) för generösa forskningsanslag som har möjliggjort denna forskning.